

Annales

Instituti

Archaeologici

XV - 2019

Godišnjak

Instituta za

arheologiju

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Editor's office address

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
http://www.iarh.hr

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Izvršna urednica/Desk editor

Katarina Botić

Tehnička urednica/Technical editor

Katarina Botić

Uredništvo/Editorial board

Katarina Botić, Ana Konestra, Hrvoje Kalafatić, Daria Ložnjak Dizdar, Saša Kovačević, Bartul Šiljeg, Siniša Krznar;
Mario Gavranović (Austrija), Boštjan Laharnar, Alenka Tomaž (Slovenija)

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti,
Kornelija Minichreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Lektura/Language editor

Renata Draženović i Marko Dizdar (hrvatski jezik/Croatian)

Prijevod na engleski/English translation

Marko Maras i autori / Marko Maras and authors

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Katarina Botić

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambreč

©Institute of archaeology, Zagreb 2019.

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indeks/
Annales Instituti Archaeologici are included in the index:
Clarivate Analytics services - Emerging Sources Citation Index
SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom /
This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

9 Marko Dizdar

Rezultati istraživanja u Lovasu (zapadni Srijem) – Otkriće rano-latenskoga biritualnog groblja

19 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Gorana Kušić

Sotin Srednje polje – Arheološka istraživanja višeslojnoga nalazišta u Podunavlju 2018.

25 Katarina Botić

Bršadin – Pašnjak pod selom, rezultati arheoloških istraživanja 2018. godine

37 Ivana Ožanić Roguljić
Pia Šmalcelj Novaković
Anita Rapan Papeša
Angelina Raičković Savić
Valentina Mantovani
Hrvoje Kalafatić
Bartul Šiljeg

Aktivnosti i rezultati uspostavnog istraživačkog projekta Život na rimskoj cesti (LRR) (HRZZ, UIP-05-2017-9768) u 2018. godini

41 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar

Rezultati dodatnih zaštitnih arheoloških istraživanja prapovijesnoga nalazišta AN 7A Jagodnjak – Napuštene njive (Baranja)

47 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar

Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja nalazišta AN 3 Petrijevcu – Španice

53 Marko Dizdar

Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja nalazišta AN 5 Petrijevcu – Karaševo 1

57 Daria Ložnjak Dizdar

Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja nalazišta AN 6 Petrijevcu – Karaševo 2

61 Marko Dizdar

Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2018. godini

CONTENTS

Archaeological Excavations

9 Marko Dizdar

Research results for Lovas (Western Sirmia) – Discovery of an Early La Tène biritual cemetery

19 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Gorana Kušić

Sotin Srednje polje – Archaeological excavation of multilayer site in Danube Basin in 2018

25 Katarina Botić

Bršadin – Pašnjak pod selom, results of the archaeological excavations in 2018

37 Ivana Ožanić Roguljić
Pia Šmalcelj Novaković
Anita Rapan Papeša
Angelina Raičković Savić
Valentina Mantovani
Hrvoje Kalafatić
Bartul Šiljeg

Activities and results of the installation research project Life on the Roman Road (LRR) (HRZZ, UIP-05-2017-9768) in 2018

41 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar

Results of additional rescue archaeological excavation of the prehistoric site AN 7A Jagodnjak – Napuštene njive (Baranya)

47 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar

Results of the Rescue Archaeological Excavations of the AN 3 Petrijevcu – Španice site

53 Marko Dizdar

Results of the Rescue Archaeological Excavations of the AN 5 Petrijevcu – Karaševo 1 site

57 Daria Ložnjak Dizdar

Results of the Rescue Archaeological Excavations of the AN 6 Petrijevcu – Karaševo 2 site

61 Marko Dizdar

Research results of the La Tène culture cemetery at Zvonimirovo – Veliko polje in 2018

67 **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
Marija Mihaljević

Dolina Babine Grede – istraživanje kasnobrončanodobnoga naselja u Posavini 2018. godine

67 **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
Marija Mihaljević

Dolina Babine Grede – Research of the Late Bronze Age settlement in Sava Valley 2018

75 **Juraj Belaj**
Sebastijan Stingl

O arheološkim istraživanjima crkve sv. Luke Evangeliste u Novskoj 2018. godine

75 **Juraj Belaj**
Sebastijan Stingl

Archaeological excavations in the church of St Luke the Evangelist in Novska in 2018

101 **Juraj Belaj**

Arheološka istraživanja lokaliteta Pakrac – Stari Grad 2018. godine

101 **Juraj Belaj**

Archaeological research of the site Pakrac – Stari Grad in 2018

107 **Tatjana Tkalčec**

Arheološka istraživanja na lokalitetu Veliki Zdenci – Crni Lug 2018. godine

107 **Tatjana Tkalčec**

Archaeological research on the site of Veliki Zdenci – Crni Lug in 2018

117 **Branko Mušič**
Igor Medarić
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan

Geofizička istraživanja srednjovjekovnoga lokaliteta Kalinovac – Hrastova greda 1

117 **Branko Mušič**
Igor Medarić
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan

Geophysical research of the medieval site of Kalinovac – Hrastova greda 1

123 **Siniša Krznar**
Branko Mušič
Igor Medarić
Barbara Horn

Geofizička istraživanja lokaliteta Hlebine – Svetinjski breg 2018. godine

123 **Siniša Krznar**
Branko Mušič
Igor Medarić
Barbara Horn

Geophysical research on the site of Hlebine – Svetinjski breg in 2018

129 **Tajana Sekelj Ivančan**

Arheološka istraživanja lokaliteta Hlebine – Dedanovice

129 **Tajana Sekelj Ivančan**

Archaeological excavations of Hlebine – Dedanovice site

137 **Saša Kovačević**

Gomila u Jalžabetu – hitna zaštitna istraživanja tijekom 2017. i 2018. u okviru podteme A4: Ritual unutar „Strategije znanstvene djelatnosti Instituta za arheologiju 2014.–2019.“

137 **Saša Kovačević**

Gomila in Jalžabet – emergency rescue excavations in 2017 and 2018 within the A4: Ritual subtopic of the “Strategy for the Scientific Research Activities of the Institute of Archaeology 2014–2019”

145 **Tatjana Tkalčec**

Nastavak arheoloških istraživanja cisterne i konzervatorskih radova unutrašnjosti kule burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2018. godine

145 **Tatjana Tkalčec**

Continuation of archaeological research of the cistern and conservation works at the interior area of the keep of the Vrbovec Castle in Klenovec Humski in 2018

153 **Tatjana Tkalčec**

Arheološka istraživanja na srednjovjekovnome arheološkom kompleksu Osijek Vojakovački – Mihalj u 2018. godini

153 **Tatjana Tkalčec**

Archaeological research at Osijek Vojakovački – Mihalj medieval site in 2018

167 **Snježana Karavanić**
Andreja Kudelić

Kalnik – Igrišće – rezultati arheoloških iskopavanja u 2017. i 2018. godini

167 **Snježana Karavanić**
Andreja Kudelić

Kalnik – Igrišće – results of archaeological excavations in 2017 and 2018

173 **Juraj Belaj**
Sebastijan Stingl

Arheološka istraživanja crkve Sv. Martina u Prozorju 2018. godine

173 **Juraj Belaj**
Sebastijan Stingl

Archaeological research of the church of St Martin in Prozorje in 2018

179 **Ana Konestra**
Enrico Cirelli
Gaetano Benčić
Bartul Šiljeg

Istraživanja na Stanciji Blek (Tar – Vabriga/Torre – Abrega): nove spoznaje o srednjovjekovnoj fazi lokaliteta

179 **Ana Konestra**
Enrico Cirelli
Gaetano Benčić
Bartul Šiljeg

Research at Stancija Blek (Tar – Vabriga/Torre – Abrega): new insights in the Medieval phase of the site

187 **Ana Konestra**
Fabian Welc
Anita Dugonjić
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Rafał Solecky
Bartosz Nowacki

Istraživanja projekta „Arheološka topografija otoka Raba“ u 2019. godini na području Lopara: nova saznanja o prapovijesnim i kasnoantičkim lokalitetima

187 **Ana Konestra**
Fabian Welc
Anita Dugonjić
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Rafał Solecky
Bartosz Nowacki

Research within the “Archaeological topography of the Island of Rab” project at Lopar in 2019: new data on Prehistoric and late Antique sites

195 **Goranka Lipovac Vrkljan**
Ana Konestra
Fabian Welc
Mato Ilkić
Mate Parica

Multidisciplinarni terenski radovi projekta RED u 2018. godini: istraživanja u uvali Plemići (Ražanac)

195 **Goranka Lipovac Vrkljan**
Ana Konestra
Fabian Welc
Mato Ilkić
Mate Parica

Multidisciplinary fieldwork within project RED in 2018: research at Plemići bay (Ražanac)

201 **Kristina Jelinčić Vučković**
Emmanuel Botte

Arheološko istraživanje na lokalitetu Novo Selo Bunje na otoku Braču, 2018. godina

201 **Kristina Jelinčić Vučković**
Emmanuel Botte

Archaeological excavation on the Novo Selo Bunje site on the island of Brač, 2018

217 **Marina Ugarković**
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Eduard Visković

Arheološka istraživanja rimske vile u uvali Soline na otoku Sveti Klement (Pakleni otoci, Hvar), lipanj 2018. godine

217 **Marina Ugarković**
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Eduard Visković

Archaeological research of a Roman villa in Soline Bay on the island of St. Clement (Pakleni Islands, Hvar) in June 2018

Terenski pregled

225 Andreja Kudelić
Filomena Sirovica

Sustavni terenski pregled nalazišta Kurilovec – Belinščica u Turopolju

Field Survey

225 Andreja Kudelić
Filomena Sirovica

Systematic field survey of the Kurilovec – Belinščica site in Turopolje

Ekperimentalna arheologija

231 Andreja Kudelić

Znanstveno-edukativni i popularni program: Prapovijesno lončarstvo: interdisciplinarnost i eksperiment

Experimental Archaeology

231 Andreja Kudelić

Scientific-educational and popular program: Prehistoric pottery: interdisciplinarity and experiment

Ostala znanstvena djelatnost Instituta za arheologiju

239-251

Additional scientific activity of the Institute

239-251

Arheološka istraživanja

Archaeological Excavations

1. Lovas
2. Sotin – Srednje polje
3. Bršadin – Pašnjak pod selom
4. Josipovac/Čepin
5. Jagodnjak – Napuštene njive
6. Petrijevcı – Španice
7. Petrijevcı – Karaševo 1
8. Petrijevcı – Karaševo 2
9. Zvonimirovo – Veliko polje
10. Dolina – Babine Grede
11. Novska – crkva sv. Luke Evangeliste
12. Pakrac – Stari grad
13. Veliki Zdenci – Crni Lug
14. Kalinovac – Hrastova greda 1
15. Hlebine – Svetinjski breg
16. Hlebine – Dedanovice
17. Jalžabet – gomila
18. Klenovec Humski – Plemički grad Vrbovec
19. Osijek Vojakovački – Mihalj
20. Kalnik – Igrišče
21. Prozorje – crkva sv. Martina
22. Kurilovec – Belinščica
23. Tar – Stancija Blek
24. Rab – Lopar
25. Uvala Plemiči (Ražanac)
26. Brač – Novo selo Bunje
27. Sveti Klement – Soline

Bršadin, Pašnjak pod selom – rezultati arheoloških istraživanja 2018. godine

Bršadin, Pašnjak pod selom – results of the archaeological excavations in 2018

Katarina Botić

Primljeno/Received: 24. 04. 2019.
Prihvaćeno/Accepted: 20. 05. 2019.

Istraživanje nalazišta Bršadin – Pašnjak pod selom provedeno je tijekom lipnja 2018. godine, a obuhvatilo je nastavak istraživanja Sonde 1 na istočnom dijelu nalazišta. Ispod sloja pepela definiranog 2016. godine, otkriveni su dijelovi djelomično gorenog sloja sastavljenog od više mikroslojeva. Sloj je u istočnom i zapadnom dijelu bio presječen kanalima u kojima su definirani ostaci velikih drvenih stupova. Ovi su kanali korišteni u barem dvije faze. U zapadnom dijelu sonde definiran je još jedan kanal s manjim stupovima, a svi su kanali bili paralelni i položeni smjerom sjever – jug. Ostaci tanjih podnica od žute nepečene gline definirani su u sjeverozapadnom i sjeveroistočnom dijelu sonde, u nekoliko slojeva. U sjeverozapadnom uglu sonde, u sloju između dviju podnica, istražen je dio manje jame koja je bila ispunjena nepečanim glinenim kuglama. Dio pokretnih nalaza pripada sopotskoj kulturi, a keramički nalazi finije fature upućuju na postojanje prisutnosti populacije ili direktnih utjecaja vinčanske kulture (prijelazne faze C/D i faze D1). Serija radiokarbonskih datuma odgovara istim fazama na telu Vinča – Belo brdo.

Gljučne riječi: sjeveroistočna Hrvatska, Bršadin, kasni neolitik, sopotska kultura, vinčanska kultura

The excavations of the Bršadin – Pašnjak pod selom site, undertaken in June 2018, continued the excavations in trench 1 in the eastern part of the site. Under the layer of ashes defined in 2016, there were parts of a partially burned layer consisting of several micro-layers. The layer in the eastern and western parts was cut by ditches, where the remains of large wooden pillars were identified. These ditches were used in at least two phases. In the western part of the trench, another ditch with smaller post-holes was identified, and all the post-holes were parallel and lay on the north–south axis. The remains of thinner floor slats of yellow unbaked clay were identified in the north-west and north-east part of the trench, in several layers. In the north-west corner of the trench, in the layer between two slats, the researchers explored a part of a smaller pit, which was filled with unbaked clay spheres. A part of movable finds belongs to the Sopot culture, while finer pottery finds point to the population presence or direct influence of the Vinča culture (of transitional phase C/D and phase D1). The series of radiocarbon dates matches the same phases of the tell Vinča – Belo brdo.

Key words: north-eastern Croatia, Bršadin, Late Neolithic, Sopot culture, Vinča culture

Institut za arheologiju iz Zagreba proveo je između 12. i 23. lipnja 2018. godine na nalazištu Pašnjak pod selom u Bršadinu (Vukovarsko-srijemska županija) arheološka istraživanja dijela kasnoneolitičkog naselja.¹ Nastavljen je iskop Sonde 1 (3 x 5 m) koji je započeo 2016. godine te je istraženo 15 m² do relativne dubine od 1,5 m.

Lokalitet Pašnjak pod selom smješten je južno od centra naselja Bršadin, u koritu rijeke Vuke. Radi se o uzvišenjima eliptičnog oblika: istočno od kolnog puta na-

lazi se jedno uzvišenje dok se zapadno nalaze dva spojena uzvišenja koja se u smjeru istok – zapad protežu oko 200 m, a smjerom sjever – jug oba uzvišenja širine su približno 80 m. Relativna visina u odnosu na okolni prostor je oko 2 m. Lokalitet se nalazi na sezonski plavnom području koje je podložno budućim radovima na regulaciji toka rijeke Vuke i stoga je ugrožen.

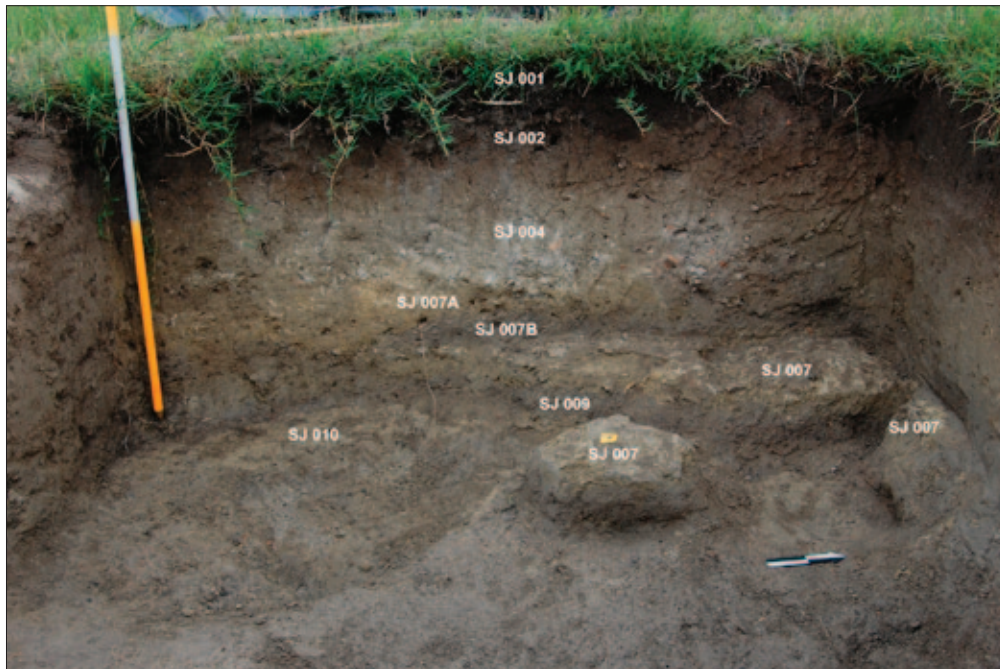
Istraživanje u 2018. godini obuhvatilo je samo prostor Sonde 1 (3 x 5 m), djelomično istražen 2016. godine.² Nakon početnog čišćenja i evaluacije stanja, ustanov-

1 Radove je financiralo Ministarstvo kulture, a istraživanja je vodila dr. sc. Katarina Botić, znanstvena novakinja Instituta za arheologiju. U istraživanjima je sudjelovalo pet fizičkih radnika te kolege M. Krznarić Škrivanko, B. Kratožil i H. Vučić iz Gradskog muzeja Vinkovci kao dio stručne ekipe. Ovim putem zahvaljujemo Gradskom muzeju Vinkovci na logističkoj i stručnoj pomoći.

2 U proljeće 2016. godine obavljeno je geološko sondiranje i elektromagnetsko snimanje, a u jesen iste godine započeta su istraživanja na oba zapadna uzvišenja (v. Botić 2017a; 2017b).

ljeno je da su profili sonde dobro očuvani te da nije bilo oštećenja donjih neistraženih slojeva. U zapadnom profilu prepoznata su dva nova sloja koja nisu bila vidljiva 2016. godine (SJ 007A, vjerojatno podnica kuće od nepečene masne žute gline, te SJ 007B, kulturni sloj između dviju podnica kuća od nepečene žute gline koji je sadržavao pokretne nalaze) (Sl. 1). Uklanjanjem podnice SJ 007 iz 2016. godine, u sjeverozapadnom uglu sonde pronađena je nakupina sušenih glinenih kugli poslaganih u nekoliko

njem dijelu kuće) i to tako da su ispunile upali dio donjih slojeva³ kako bi gornja podnica SJ 007 dobila ravnu plohu. Iz literature su poznati slučajevi korištenja glinenih kugli u konstrukcijama podnica, uglavnom radi održavanja temperature oko peći (npr. Selevac – Tringham, Krstić 1990: 337; 646, Pl. 4.16 ili Bapska – Gradac, istraživanja 2014. godine⁴), ali su se nalazile i u većim grupama blizu zidnih konstrukcija (npr. Kormadin kod Jakova – Jovanović, Glišić 1960: 121; 126, sl. 21). Ovakve se konstruk-

Sl. 1 Zapadni profil Sonde 1 (snimila i obradila: K. Botić)

Fig. 1 Western profile of the Probe 1 (photo and made by: K. Botić)

Sl. 2 Sjeverozapadni ugao, ostaci glinenih kugli *in situ* (snimila: K. Botić)

Fig. 2 Northwestern corner, remains of clay balls *in situ* (photo: K. Botić)

redova. Ove su kugle bile smještene između podnica kuća od žute nepečene zemlje (SJ 007 gornje i SJ 010 donje), a u kulturnom međusloju SJ 009 (Sl. 2). Čini se da su ove kugle korištene u rubnom dijelu podnice (male dimenzije sonde ne dozvoljavaju zaključak o veličini kuća, tj. radi li se ovdje o rubnom ugaonom dijelu ili o rubnom središ-

3 U istraživanjima 2018. godine nije još dosegnuto dno iskopa, može se samo pretpostaviti postojanje neke manje jame ili ukopa većeg stupa na tom mjestu ili možda neko oštećenje od klizanja slojeva jer je lokalitet smješten vrlo nisko uz sam tok rijeke Vuke.

4 <https://www.jutarnji.hr/life/znanost/povijesno-otkrice-kod-iloka-ovdje-prva-pec-na-svijetu-koja-je-sluzila-za-toplu-vodu-kuhanje-i-grijanje/691657/>

cije uz peći nalaze i npr. u južnom dijelu Çatalhöyüka (Kubiková 2013: 36, Fig. 22), a isto tako i one uz zidove ili ispod podnica (Kubiková 2013: 37, Fig. 23–24). Dio glinenih kugli pronađenih na neolitičkim lokalitetima svakako se može tumačiti kao streljivo za pračke, za što postoje brojne paralele i u etnografskim izvorima (Kubiková 2013: 44–46, 48–51). Čini nam se, ipak, da je na lokalitetu Bršadin riječ o nekom konstrukcijskom rješenju koje bi možda uključivalo nivelaciju upalih slojeva kako bi se bolje amortizirala gornja hodna površina.⁵ Također je moguće da je ovo dio konstrukcije uz neku peć, ali veličina istražene površine nije dostatna za donošenje takvog zaključka.

Uklanjanjem podnice SJ 007 te međusloja SJ 009, otkrivena je podnica SJ 010 od žućkaste nepečene gline. Tijekom istraživanja ustanovljeno je da se vjerojatno radi o sloju koji se protezao iznad SJ 012 i moguće je da je predstavljao njegovu gornju hodnu površinu (Sl. 3). Ovaj sloj nije primijećen u istočnom dijelu sonde,⁶ a zabilježen je u zapadnom dijelu do kanala SJ 011 te u jugozapadnom dijelu uz profil, a iznad vjerojatno starije faze istog kanala.

penice kako bi se mogao potpuno definirati.

Uklanjanjem sloja SJ 010 u zapadnom dijelu sonde pojavila se manja plića jama SJ 029 (Sl. 5) koja je gotovo potpuno nestala uklanjanjem SJ 012 u koji je bila većim dijelom ukopana. Možda je riječ o bazi većeg stupa.

Velik dio sonde, nakon uklanjanja SJ 008, sloja pepela definiranog 2016. godine, prekrivao je sloj SJ 012 (Sl. 6). U istočnom, a posebno u jugoistočnom dijelu sonde, ovaj je sloj gorio (Sl. 7). U zapadnom dijelu, ovaj se sloj podvlačio pod SJ 010 te je bio nešto tanji. Prilikom iskopavanja ostavljen je kontrolni profil smjerom sjever – jug debljine oko 30 cm položen oko 30 cm istočno od kanala SJ 011 (Sl. 7). Prilikom uklanjanja SJ 012 u dijelu oko profila ustanovljeno je da je SJ 012 sastavljen od više tanjih slojeva (Sl. 8), a neki od tih slojeva bili su vidljivi i u ukopanim kanalima SJ 013 i SJ 014/018/025 u istočnom dijelu sonde (Sl. 8: 4). Bolje očuvani i vidljivi ostaci ovih mikroslojeva vidljivi su u južnom i istočnom profilu te sjeveroistočnom dijelu sjevernog profila (Sl. 8: 2–3; 4). SJ 012 vjerojatno predstavlja vrlo složenu konstrukciju sastavljenu od više nizova slojeva: sloj zemlje s ostacima organskih primjesa, u kojem je pronađen najveći broj na-

Sl. 3 Detalj – SJ 010 i 012 u južnom profile (snimila i obradila: K. Botić)

Fig. 3 Detail – SJ 010 and 012 in the southern profile (photo and made by: K. Botić)

Kanal SJ 011 (Sl. 5) nalazi se istočno uz podnicu SJ 010, a sjevernim je dijelom presjekao SJ 012. Ovaj je dio kanala dublje ukopan i radi se ili o dugotrajnije korištenom dijelu kanala ili o mladoj fazi jer je prilikom istraživanja južni dio kanala postao vidljiv tek nakon uklanjanja SJ 012. U sjevernom dijelu kanala definirano je pet većih stupova dok su se u srednjem dijelu nalazila tri manja i plića stupa te jedan blizu južnog ruba sonde. Prilikom završnih radova primijećena je veća širina kanala (oko 30 cm) i cijela dužina smjerom sjever – jug: kanal u oba smjera izlazi iz otvorene sonde. U sjevernom profilu ovaj se kanal ne očitava u gornjim slojevima, a u južnom dijelu potrebno je ukloniti privremeno ostavljene zemljane ste-

laza, prekrivao je tanak sloj gara i ugljena (možda ostaci drvenih dasaka ili nekog drugog organskog materijala), a oba su sloja bila prekrivena tanjim slojem sušene gline koji je bio najtvrdi. Ovi su se mikroslojevi u nekoliko navrata ponavljali tako da je čitava konstrukcija bila debljine gotovo 25 cm, ne računajući oko desetak cm debele žute podnice iznad i ispod dijela sastavljenog od mikroslojeva (Sl. 3; 8: 3). Uklanjanjem kontrolnog profila otkriven je dio SJ 012 koji je bio nešto tvrdi te sadržavao veću koncentraciju nalaza (Sl. 9).

Istočno uz kontrolni profil, a u središnjem dijelu Sonde 1, ustanovljen je i ispražnjen dio šireg kanala SJ 013 u kojem su definirana dva velika stupa SJ 037 i SJ 038 (Sl. 7; 11). Stup SJ 038 bio je promjera oko 30 cm i najdublja je iskopana struktura do sad: ukopan je oko 85 cm od gornjeg ruba kanala koji je presjekao SJ 012. Prilikom iskopavanja nije se sa sigurnošću moglo ustanoviti radi li se o ukopu stupa u zdravicu. Kanal SJ 013 također je pokazao stariju fazu u svom južnom dijelu jer je tek uklanjanjem SJ 012 i manje jame SJ 024 ustanovljeno da

⁵ Kamen kao konstrukcijski element nije dostupan u širem prostoru oko lokaliteta, pa je tako korišten materijal koji se nalazio u blizini. Nanošenjem više slojeva gline na upale slojeve vjerojatno konstrukcijski ne bi bilo dobro rješenje jer bi gornja hodna ploha pucala kod daljnjeg slijeganja tla.

⁶ Uz oprez bi se možda ova podnica mogla povezati s ostatkom žute podnice SJ 026 vidljive u sjeverozapadnom uglu sonde (Sl. 4), no između njih nije pronađena poveznica prilikom iskopavanja središnjih dijelova sonde.

Sl. 4 Istočni profil Sonde 1 (snimila i obradila: K. Botić)

Fig. 4 Eastern profile of the Probe 1 (photo and made by: K. Botić)

Sl. 5 Zapadni dio Sonde 1, pogled prema sjeveru (snimila i obradila: K. Botić)

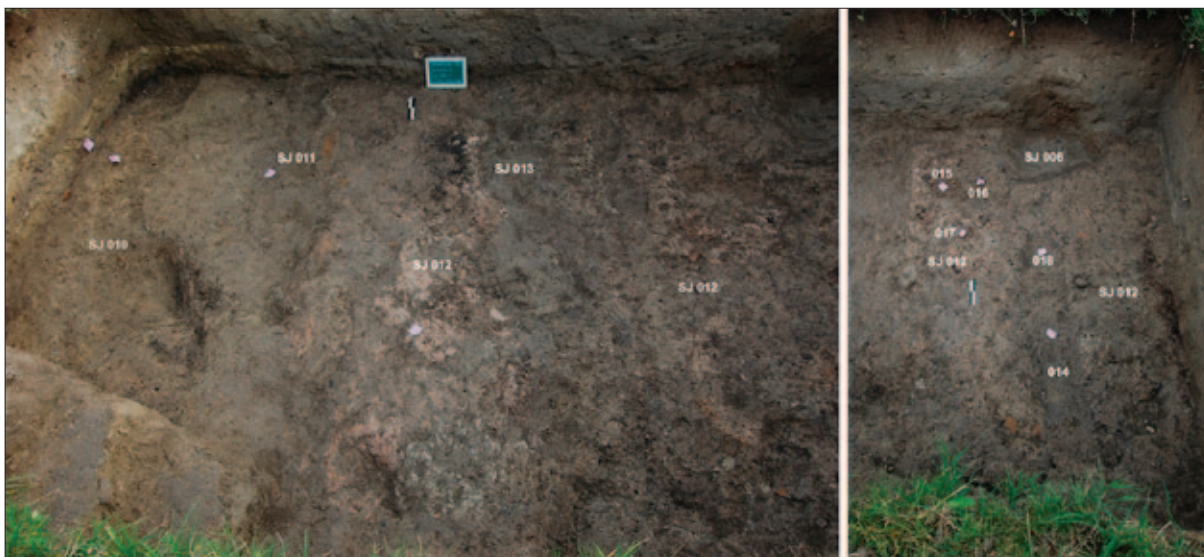
Fig. 5 Western part of the Probe 1, view to the north (photo and made by: K. Botić)

je širi (oko 50 cm) te da se proteže smjerom sjever – jug duž čitave istražene površine i da izlazi iz sonde na oba kraja. Poliranjem sjevernog profila ustanovljeno je da je taj kanal bio ukopan kroz SJ 003 i ostale slojeve (Sl. 10), ali ga prilikom iskopavanja gornjih slojeva nije bilo moguće uočiti. Uz ovaj kanal, a ukopan u SJ 012, nalazio se SJ 023, manja nepravilna plitka jama, te grupa stupova i kolaca SJ 015–017 (Sl. 6; 11). Ova se grupa nalazila zapadno od ostatka SJ 006 (duboke uske jame s većim ulomcima lijepa i keramike) (Sl. 6) čiju funkciju 2016. godine nije bilo moguće precizno odrediti, a mogla je, između ostalog, biti i rupa od velikog nosivog stupa.

Južno od istraženog dijela kanala SJ 013 uočena je manja ovalna jama SJ 024 (Sl. 7; 11) koja je na svojoj površini sadržavala veću količinu gara. U njenom južnom rubnom dijelu pronađen je ostatak manjeg stupa SJ 027 koji donjim dijelom ulazi u južni profil sonde (Sl. 7). Ova je manja jama bila ukopana u nastavak velikog kanala SJ 013.

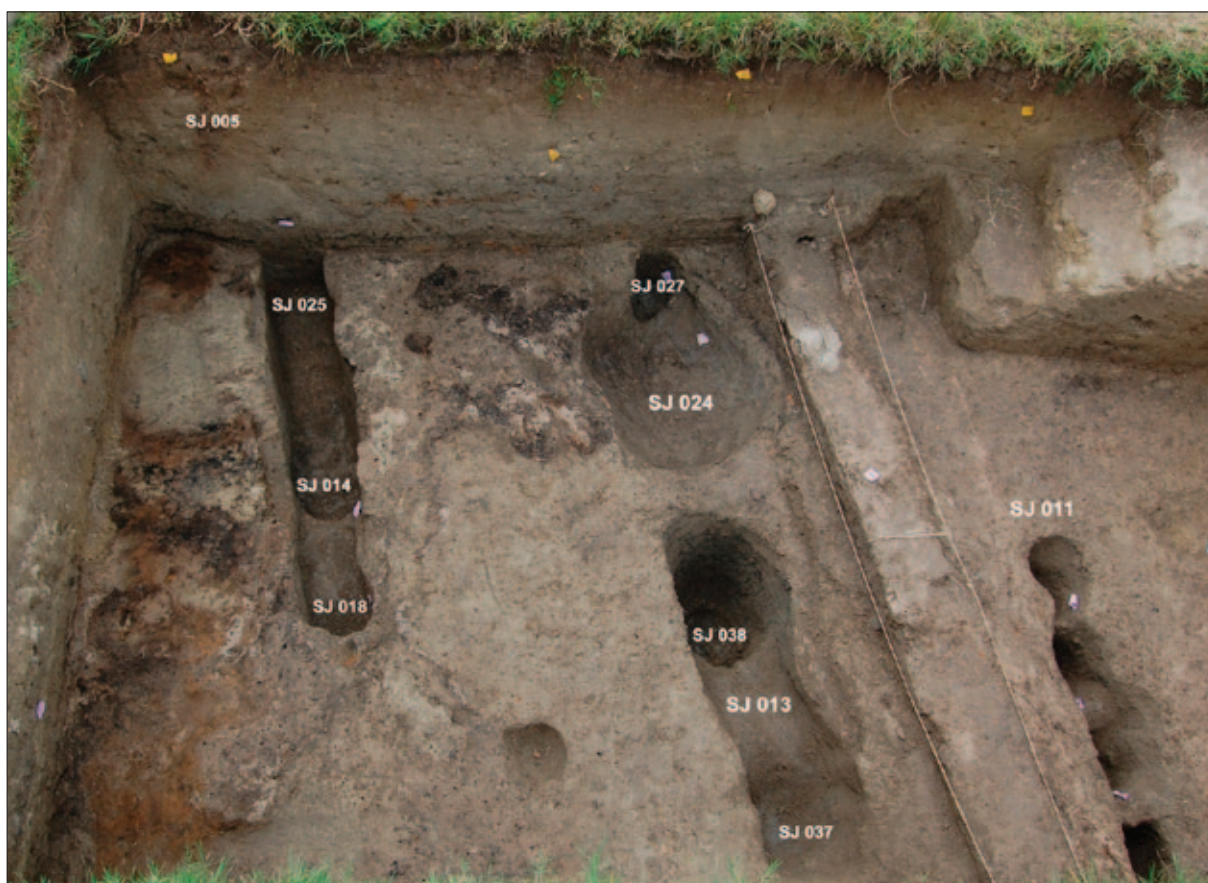
Južno od SJ 006 u jugoistočnom dijelu sonde ustanovljeno je postojanje užeg kanala SJ 014 koji je u svojem sjevernom dijelu završavao većim stupom SJ 018 (Sl. 6–7; 11). I ovaj je kanal pokazao dvije faze: u mlađoj je fazi bio vidljiv sjeverni dio, dok je južni dio, koji ulazi u južni profil i izlazi iz istraženog dijela sonde, dio ranije faze. Južni dio istražen je i označen kao SJ 025 (Sl. 7; 11). Zanimljivo je da se ostatak velikog dubokog stupa SJ 005 iz 2016. godine ispunjenog velikim ulomcima lijepa i keramikom, još vidljivog u južnom profilu (Sl. 7), nalazi nešto istočnije uz sam kanal te se ne čini da pripada ovoj konstrukciji.

Nakon uklanjanja SJ 012 u istočnoj polovici sonde definiran je mekši sloj sivosmeđe zemlje SJ 035 (Sl. 12). U ovom je sloju nađena veća količina pokretne građe, uključujući i veću količinu životinjskih kostiju te nešto koštanih alatki. Nakon uklanjanja ovog relativno tankog sloja pojavio se sloj tamnije masnije zemlje SJ 036 s više nalaza (Sl. 13). Na ovoj dubini istraživanje je prekinuto.

Sl. 6 Zapadni i istočni dio Sonde 1, SJ 012; pogled prema sjeveru (snimila i obradila: K. Botić)

Fig. 6 Western and eastern part of the Probe 1, SU 012; view to the north (photo and made by: K. Botić)

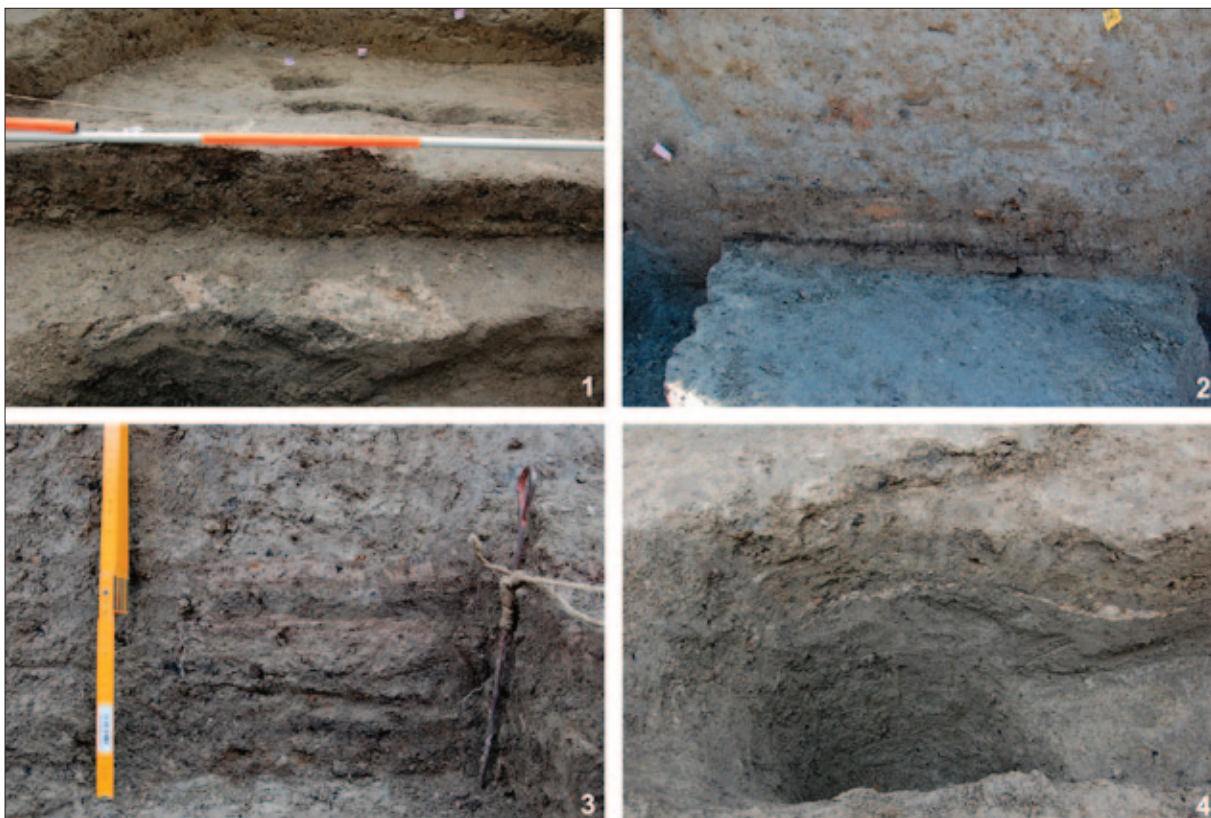
Sl. 7 Tragovi gorenja SJ 012 u istočnom dijelu Sonde 1, pogled prema jugu (snimila i obradila: K. Botić)

Fig. 7 Traces of burning of SU 012 in the eastern part of the Probe 1, view to the south (photo and made by: K. Botić)

Pokretni nalazi

Već prilikom istraživanja uočeni su pojedini ulomci keramike koji su upućivali na širu kulturnu pripadnost. U gornjem sloju SJ 008 (sloj pepela iznad SJ 012), uz grubu keramiku koja svojim elementima upućuje na kasne faze sopotske kulture (III i IV – Marković 1994; 2012) te finiju tamnu poliranu keramiku (Sl. 14), uočen je ulomak s poliranim/slikanim mrežastim ukrasom (Sl. 15). Ovaj se ukras i faktura keramike mogu povezati s lokalitetom

Bapska te sa samim lokalitetom Vinča (Burić 2009: T. 67; 2011: sl. 44). Paralele za ovakvu vrstu keramike možemo pronaći i na lokalitetu Gomolava u sloju Ib koji je datiran u Vinča D1 fazu, a najvjerojatnije pripada zdjeli (Brukner 1980: 41, T. IV: 12; 1988: 28, T. 3: 6). U SJ 008 uočeni su i ulomci fine keramike višebojne politur mustre te oni s tragovima crusted crvenog slikanja (Sl. 15). I za ove ulomke najbliže paralele nalazimo na lokalitetu Bapska (Burić 2011: sl. 39). Crusted slikani ulomci javljaju se

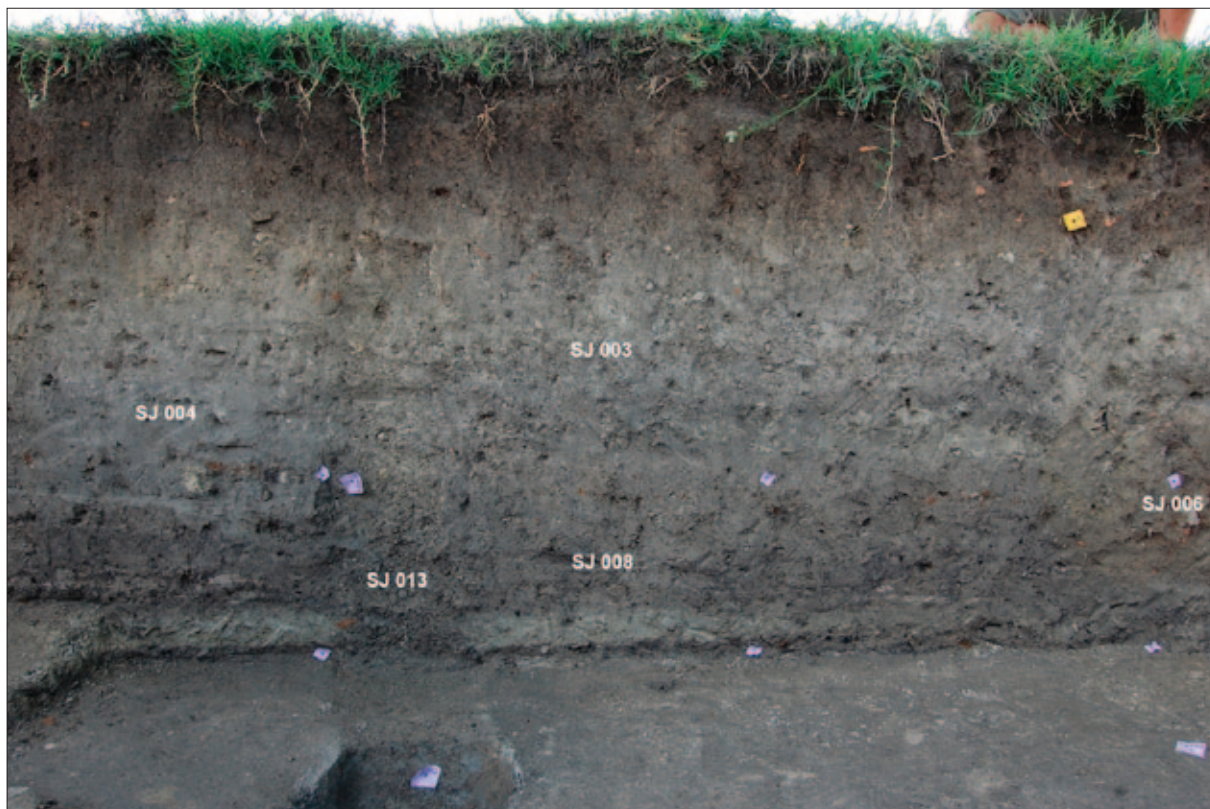
Sl. 8 SJ 012 sastavljen od više mikro slojeva: 1 kontrolni profil u zapadnom dijelu sonde između kanala SJ 011 i SJ 013 u prvom planu; 2 ostaci mikro slojeva u južnom profilu; 3 ostaci mikro slojeva u južnom profilu, detalj; 4 ostaci mikro slojeva u kanalu SJ 013, pogled prema zapadu (snimila i izradila: K. Botić)

Fig. 8 SJ 012 composed of several micro layers: 1 control profile in the western part of the probe between channels SU 11 and SU 013 in the foreground; 2 remains of micro layers in the southern profile; 3 remains of micro layers in the southern profile, detail; 4 remains of micro layers in the channel SU 013, view to the west (photo and made by: K. Botić)

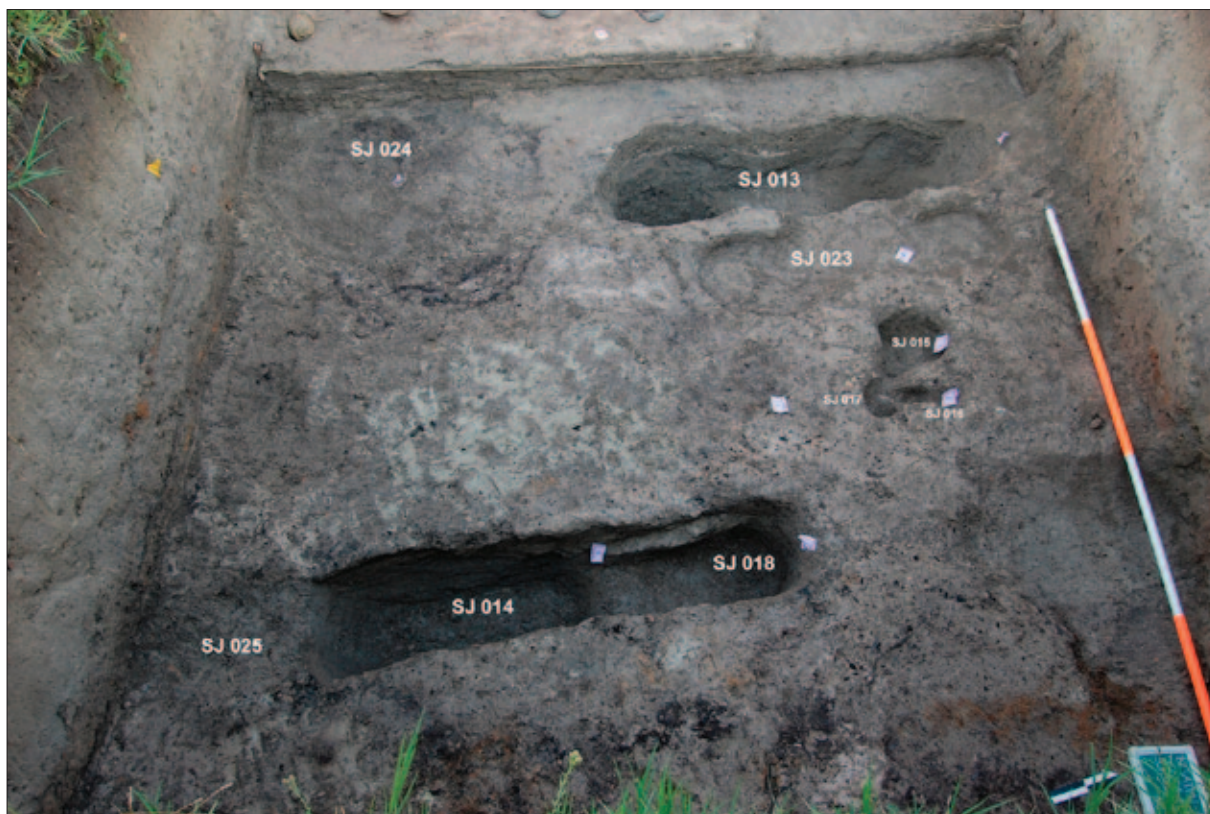
Sl. 9 Tvrdi dio SJ 012 s većom koncentracijom nalaza u zapadnom dijelu sonde (snimila: K. Botić)

Fig. 9 Harder part of SU 012 with larger concentration of finds in the western part of the probe (photo: K. Botić)

Sl. 10 Dio sjevernog profila s vidljivim ukopom kanala SJ 013 (snimila i izradila: K. Botić)

Fig. 10 Segment of the northern profile with traces of channel SJ 013 (photo and made by: K. Botić)

Sl. 11 Središnji i istočni dio sonde prilikom istraživanja, pogled prema zapadu (snimila i izradila: K. Botić)

Fig. 11 Central and eastern part of the probe during the excavation, view to the west (photo and made by: K. Botić)

Sl. 12 Sloj SJ 035 u istočnom dijelu sonde, pogled prema sjeveru (snimila: K. Botić)

Fig. 12 Layer SU 035 in the eastern part of the probe, view to the north (photo: K. Botić)

Sl. 13 Sloj SJ 036 u istočnom dijelu sonde, pogled prema sjeveru (snimila: K. Botić)

Fig. 13 Layer SU 036 in the eastern part of the probe, view to the north (photo: K. Botić)

i u slojevima SJ 009, SJ 010, SJ 011 i SJ 035 (Sl. 15), a višebojna politur mustra i u drugim slojevima uključujući i SJ 035 (Sl. 15).

Gruba se keramika javlja u svim slojevima, a njom su zastupljeni veći oblici posuda, lonci i zdjele. Prisutne su i perforirane veće noge posuda (Sl. 16). Ova se keramika ne razlikuje od pokretne građe kasnoneolitičke sopotske kulture, kako oblicima posuđa tako i ukrasom trake s otiskom (Dimitrijević 1979).

Od keramike finije fakture te dijelom ili potpuno polirane crne ili tamne površine, prisutni su razni oblici plitkih i dubljih zdjela te manjih lonaca cilindričnog vrata također u svim slojevima (Sl. 14).

Među pokretnom građom uočeni su i ulomci svijetlocrvene keramike polirane površine izrađene od fino porcišćene gline bez primjesa (Sl. 14). Također su uočeni ulomci nešto grublje fakture i smeđesive površine koji su ukrašeni češljastim ukrasom i za koje zasad ne nalazimo paralele (Sl. 14). Moguće je da ovi ulomci pripadaju i vinčanskoj kulturi.

Keramički nalazi uključuju i manje ili veće ovalne keramičke pločice koje su dijelom probušene (Sl. 14).

Litičkih je nalaza bilo relativno malo, uglavnom cijepana litika (Sl. 17) te nekoliko fragmenata žrvnjeva. Zanimljiv je nalaz ulomka tanje kamene palete, vrlo glatke gornje površine i neobrađene donje površine, na kojoj su možda vidljivi tragovi crvene boje. Obzirom na prisutnost ulomaka crveno crusted slikane keramike, ovakav nalaz ne začuđuje.

U svim su slojevima pronađene životinjske kosti i školjke te nešto puževa. Na dijelu kostiju vidljivi su tragovi obrade i poliranja, a među ostacima su pronađene i koštane alatke (Sl. 18).

Zaključak

Nova sezona istraživanja na lokalitetu Bršadin – Pašnjak pod selom otkrila je kratku fazu naseljavanja u vrijeme kasnog neolitika, tj. početka eneolitika na ovom prostoru. U pokretnoj građi vidljivi su znatni utjecaji vinčanske kulture, iako se ne mogu isključiti i elementi kasne sopotske kulture (faze Sopot III i IV) koja se najviše očituje u grubom inventaru. Prema paralelama na lokalitetu Bapska te lokalitetima Vinča i Gomolava, ova bi faza pripadala stupnju Vinča D1 ili prelaznom vremenu Vinča C2/D1 prema Milojčićevoj klasifikaciji (Milojčić 1949; Tasić et al. 2016a: 58, Fig. 24; 2016b: 825, Fig. 17). Ra-

diokarbonski datumi potvrđuju ovu dataciju.⁷

Elementi konstrukcija nastambi u ovoj se fazi ne razlikuju od elemenata konstrukcija na lokalitetu Sopot, ali se javljaju i elementi, kao što je korištenje glinenih kugli, koji se mogu ponovo povezati s vinčanskom kulturom, ali i šire s prostorom Anatolije.

Istraženim dijelom sonde možda je obuhvaćen dio veće kuće koja pokazuje više konstrukcijskih faza, ali su prisutni i elementi koji upućuju na mlađe i starije objekte koji se ne poklapaju s konstrukcijskim fazama ove kuće. Odgovore na pitanja vezana uz faze konstrukcija očekujemo u nastavku istraživanja.

Horizont naselja obuhvaćen ovogodišnjim istraživanjima pripada vremenu postupnog napuštanja telova u široj regiji, ali to nije bio jedinstven kratkotrajan događaj (Link 2006: 50). Treba pretpostaviti i promjenu klimatskih i okolišnih uvjeta, posebno ako uzmemo u obzir način prehrane, tj. očigledan nedostatak proteinskih nutrijenata koji se očituje u potpunom iskorištavanju koštane srži i dodatnoj prehrani školjkama (Gyúlas, Sümegi 2011). Analiza kostiju pokazat će koliki je udio lovnih životinja u samoj prehrani, još jednom pokazatelju nutritivnog stresa.

Istraživanja manjeg opsega poduzeta 2016. i 2018. godine radi utvrđivanja kulturne pripadnosti lokaliteta upućuju na mogućnost postojanja šireg naselja iz moguće ranijeg kasnoneolitičkog vremena te svakako naselja iz kasnijih prapovijesnih i povijesnih razdoblja što svakako pridonosi shvaćanju važnosti ovog položaja. Na žalost, detalji kasnoneolitičkog naselja te onih iz mlađih razdoblja ostaju nepotpuni, ali su prikupljeni podaci od iznimne važnosti za rješavanje relativno i apsolutnokronoloških pitanja prelaska kasnog neolitika u rani eneolitik na prostoru istočne Slavonije.

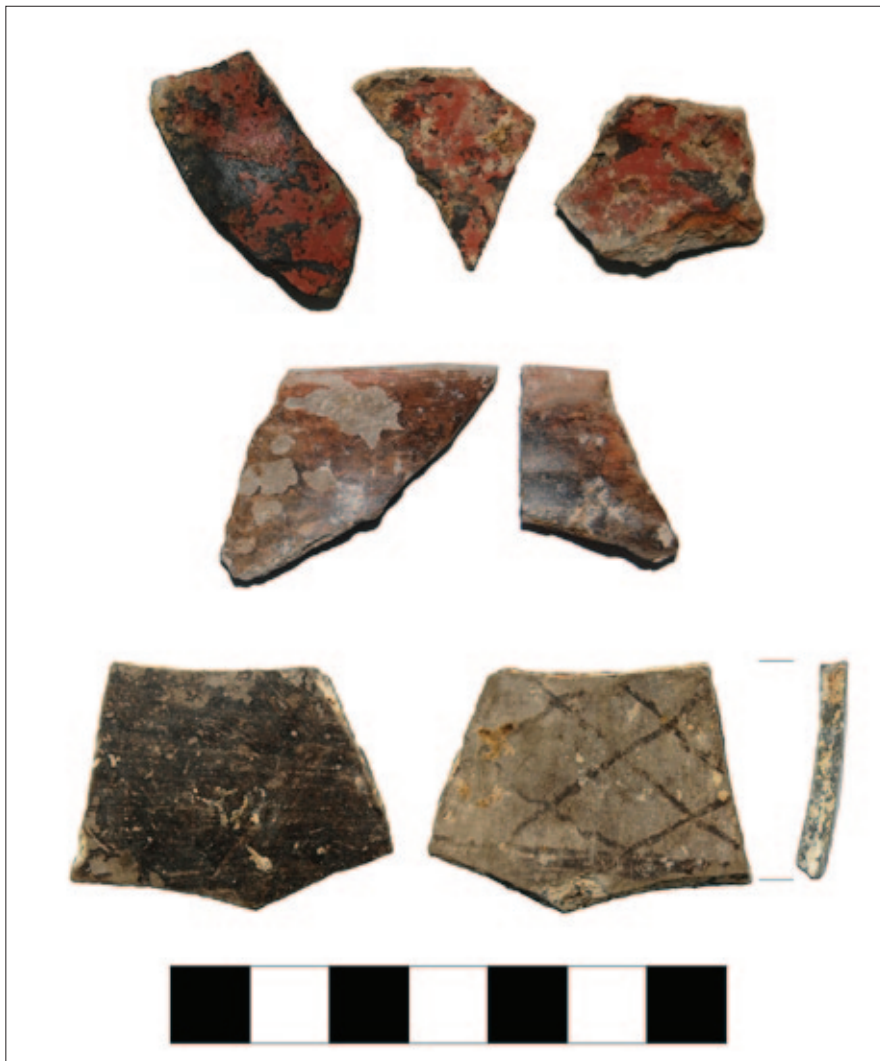
⁷ Datirani su **SJ 008** (DeA-17347, 5843±44 BP, 4784-4620 calBC 68,2%, 4825-4559 calBC 95,4%), **SJ 009** (DeA-17346, 5931±44 BP, 4845-4728 calBC 68,2%, 4932-4715 95,4%), **SJ 010** (DeA-17345, 5848±44 BP, 4786-4624 calBC 68,2%, 4829-4587 calBC 95,4%), **SJ 035** (DeA-17348, 5856±45 BP, 4791-4686 calBC 68,2%, 4836-4600 calBC 95,4%) te još jedan uzorak koji je bio označen kao SJ 012, ali je vjerojatno riječ o uzorku iz **SJ 013**, mladem kanalu koji je ukopan kroz SJ 012 (DeA-17349, 5805±42 BP, 4716-4606 calBC 68,2%, 4770-4546 calBC 95,4%) što bi objasnilo nešto mlađu dataciju ovog sloja od sloja SJ 035 koji se nalazi u podlozi. Svi su datumi dobiveni na uzorcima neartikuliranih životinjskih kostiju.

Sl. 14 Izbor keramičkih nalaza (snimila: K. Botić)

Fig. 14 Selection of pottery finds (photo: K. Botić)

Sl. 15 Crusted slikani ulomci i ulomci s poliranim ukrasom (snimila: K. Botić)

Fig. 15 Crusted painted fragments and fragments with polished decoration (photo: K. Botić)

Sl. 16 Ulomci većih nogu posuda, manji s dijelom perforacije (snimila: K. Botić)

Fig. 16 Fragments of larger pedestals, smaller with partial perforation (photo: K. Botić)

Sl. 17 Dio litičkih nalaza (snimila: K. Botić)
Fig. 17 Part of the lithic finds (photo: K. Botić)

Sl. 18 Koštani predmeti (snimila: K. Botić)
Fig. 18 Bone implements (photo: K. Botić)

Literatura

- Botić, K. 2017a, Preliminarni rezultati geofizičkih istraživanja i geoloških uzorkovanja na lokalitetima istočne Slavonije 2016. godine / Preliminary results of geophysical research and geological sampling of eastern Slavonian sites in 2016, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XIII, 141–151.
- Botić, K. 2017b, Bršadin, Pašnjak pod selom – rezultati arheoloških istraživanja 2016. godine / Bršadin, Pašnjak pod selom – results of the archaeological excavations in 2016, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XIII, 34–39.
- Brukner, B. 1980, Siedlung der Vinča-Gruppe auf der Gomolava, *Rad Vojvodanskih Muzeja*, Vol. 26, 5–55.
- Brukner, B. 1988, Die Siedlung der Vinča-Gruppe auf Gomolava: Die Wohnschichten des Spätneolithikums und Frühäneolithikums (Gomolava Ia, Gomolava Ia-b und Gomolava Ib) und der Wohnhorizont des äneolithischen Humus (Gomolava II), in: *Gomolava. Chronologie und Stratigraphie der vorgeschichtlichen und antiken Kulturen der Donaumiederung und Südosteuropas*, Međunarodni simpozijum Ruma 1986., Tasić N., Petrović J. (eds.), Vojvodanski muzej, Balkanološki Institut SANU Posebna Izdanja 33, Novi Sad, 19–38.
- Burić, M. 2011, *Gradac u Bapskoj – slika života istočne Hrvatske prije 7000 godina*, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Burić, M. 2009, *Vinčanska kultura i njezin utjecaj na neolitik istočne Hrvatske*, Unpublished PhD Thesis, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- Dimitrijević, S. 1979, Sjeverna zona, in: *Pratistorija jugoslavenskih zemalja. II: Neolitsko doba*, Benac A. (ed.), Sarajevo, 229–360.
- Gyúlas, S., Sümegi, P. 2011, Farming and/or foraging? New environmental data to the life and economic transformation of Late Neolithic tell communities (Tisza Culture) in SE Hungary, *Journal of Archaeological Science*, Vol. 38, 3323–3339. (doi: 10.1016/j.jas.2011.07.019)
- Jovanović, D., Glišić, J. 1960, Eneolitsko naselje na Kormadinu kod Jakova, *Starinar* n.s. Vol. XI, 113–139.
- Kubiková, B. 2013, *Re-assessment of Objects Referred to as Sling Missiles in the Prehistoric Archaeology of the Near East*, Masaryk University, Faculty of Arts, Bachelor's Diploma Thesis.
- Link, T. 2006, *Das Ende der neolithischen Tellsiedlungen – Ein kulturgeschichtliches Phänomen des 5. Jahrtausends v. Chr. im Karpatenbecken*, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Band 134, Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn.
- Marković, Z., 1994, *Sjeverna Hrvatska od neolita do brončanog doba, Problem kontinuiteta stanovništva i kultura sjeverne Hrvatske od ranog neolita do početka brončanog doba*, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica.
- Marković, Z. 2012, Novija razmatranja o nekim aspektima sopske kulture u sjevernoj Hrvatskoj, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 29, 57–69.
- Milojčić, V. 1949, *Chronologie der jüngeren Steinzeit Mittel- und Südosteuropas*, Verlag Gebr. Mann, Berlin.
- Tasić, N., Marić, M., Bronk Ramsey, Ch., Kromer, B., Barclay, A., Bayliss, A., Beavan, N., Gaydarska, B., Whittle, A. 2016a, Vinča-Belo Brdo, Serbia: The times of a tell, *Germania*, Jhr. 93, Bd. 1-2/2015, 1–75.
- Tasić, N., Marić, M., Filipović, D., Penezić, K., Dunbar, E., Reimer, P., Barclay, A., Bayliss, A., Gaydarska, B., Whittle, A. 2016b, Interwoven Strands for Refining the Chronology of the Neolithic Tell of Vinča-Belo Brdo, Serbia, *Radiocarbon*, Vol. 58(4), 795–831 (doi: 10.1017/RDC.2016.56)
- Tringham, R., Krstić, D. 1990, *Selevac – A Neolithic Village in Yugoslavia*, Monumenta archaeologica 15, University of California, Institute of Archaeology, Los Angeles.

Summary

During June 2018, Institute of Archaeology, with the cooperation of Vinkovci City Museum, conducted the second season of archaeological excavations of Bršadin – Pašnjak pod selom site. Only the Probe 1 was included in this year's excavation situated at the eastern side of the site. Below the ash layer defined in 2016, parts of a partially burnt layer composed of multiple micro layers were discovered (Figs. 3; 8). Several smaller trenches, probably used in at least two phases, were cut through this layer in which remains of large wooden posts were defined (Figs. 5; 7; 11). Another trench containing smaller posts was defined in the western part of the Probe 1, and all trenches were parallel and north – south oriented. The remains of thin yellow unbaked clay floors have been defined in the northwest and northeast part of the Probe 1, in several layers (Figs. 1; 4). In the northwest corner of the Probe 1, in a layer between the two floors, a part of a smaller pit was explored, which was filled with unbaked clay balls (Fig. 2).

Part of the finds can be attributed to Sopot culture (phases Sopot III and IV – Marković 1994; 2012), while fragments of fine ware suggest presence or direct influence of Vinča culture (phase C/D and phase D1) (Gomolava, layer Ib, Vinča D1 phase – Brukner 1980: 41, T. IV: 12; 1988: 28, T. 3: 6; Bapska – Burić 2009: T. 67; 2011: Figs. 44, 39) (Figs. 14–16). A series of radiocarbon dates correspond to the same phases of tell Vinča – Belo brdo (Tasić et al. 2016a: 58, Fig. 24; 2016b: 825, Fig. 17).

Izvor

<https://www.jutarnji.hr/life/znanost/povijesno-otkrice-kod-iloka-ovo-je-prva-pec-na-svijetu-koja-je-sluzila-za-toplu-vodu-kuhanje-i-grijanje/691657/> (pristupljeno: 24.4.2019.)